

Söyleşi

Eğitimin Bilgeleri Köy Enstitülüler

Ahmet AKBAŞ

Özet – Bu çalışmada, Türk eğitim tarihinde önemli yeri olan Köy Enstitülerine, Mersin’de yaşayan ve şu anda emekli öğretmen olan eski mezunların sözlerine yer verilmiştir. Köy Enstitüsü mezunlarıyla, köy hayatından, Enstitü hayatından ve Enstitünün öğrencilerine verdiği şeylerden bahsedilmiştir. Bu araştırmada, her bölüm için bir ya da iki kişiyle beraber çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Köy Enstitüleri, eğitim, öğretmen.

Abstract – Sagacious People of Education from Village Institutes – In this study, the Village Institutes, which have a great importance in Turkish Education History, and the utterances of the old graduates ,who are now retired teachers that live in Mersin, are quoted. With the graduates of Village Institutes, the country life, the Institute life, and the things that the Institute gave its students are mentioned. In this work, a collaboration is made with one or two people for every section.

Key words: Village Institutes, education, teacher.

Giriş

Öğretmen yetiştirme sorunu hala güncelliğini koruyor. Bugüne kadar her kaynaktan öğretmen ataması yapılmıştır. Ancak bunlardan biri var ki, yıllar geçtikçe önemi daha da iyi anlaşılmaktadır, “Köy Enstitüleri”. Orada yetişenlerin ülkeye katkıları oldukça fazlaydı. Onlar öğretmen, sanatçı, sağlıkçı, tarımcı, yapı ustası, ressam, şair, yazar, akademisyen olarak hizmet verdiler. Onlar çağdaş Türkiye’nin aydınlık yüzleriydiler. Neydi onların bu başarılarının kaynağı? Elbette aldıkları eğitimi; aklın öne çıktığı, eleştirel düşünmenin, soru sormanın, demokratik yaşamın hakim olduğu, iş içerisinde yaparak, yaşayarak öğrenme ikliminde yetişmişlerdi.

Köy Enstitülerine giden yol, eğitmen kurslarından geçmiştir. O nedenle eğitmen kurslarına kısaca değinilmesi gerekir.

Okulsuz küçük köyleri; eğitimsiz, öğretimsiz bırakmamak amacıyla 11 Haziran 1937’de 3298 sayılı “Köy Eğitmenleri Yasası” çıkarılmıştır (Kaplan, 2002). Bu yasa çerçevesinde yetiştirilen ve köylere gönderilen eğitmenler eğitim sürecinde oldukça başarılı olmuşlardır. Eğitmen deneyiminin başarılı olması, Köy Enstitülerinin kurulmasını özendirdi. Çifteler ve Kızıllıçullu Öğretmen Okulları -eğitmen kursları da dahil-, 1937’den başlayarak köy öğretmenlerini yetiştirmeye başladı (Arayıcı, 2002).

17 Temmuz 1939 yılında ilk Maarif Şurası toplandı, Şura’da şu kararlar alındı:

Ahmet Akbaş, Doç. Dr., Mersin Üni., Eğitim Fakültesi, OFMAE Bölümü <aakbas@mersin.edu.tr>.

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2008, ss. 214-224.

Mersin University Journal of the Faculty of Education, Vol. 4, Issue 2, December 2008, pp. 214-224.

- 1) Nüfusu 400'den çok yerlere 5 yıllık ilköğretimin öğretmenler tarafından,
- 2) Nüfusu 400'den aşağı yerlerde en az 3 yıllık öğretimin eğitimci tarafından yapılmasına,
- 3) Halen 3 yıl öğretim gören okulların 5 yıla çıkartılmasına karar verildi (Yücel, 1994).

Ancak bunu gerçekleştirmede şu zorluklar vardı:

- 1) Şehir öğretmen okullarından az mezun veriliyordu, bunların çok azı da köyde kalıyordu.
- 2) Şehir öğretmen okulları köy çevresinde, köy hayatında rehber olacak elemanları yetiştirmek üzere kurulmamıştı.
- 3) Köyden bile gelse şehir yaşayışına alıştıktan sonra, öğretmen adayları köy hayatına rahatça uyamıyorlardı.
- 4) Devletin bu işe verebileceği yüz milyonlarca liralık parası da yoktu (Yücel, 1994).

Bu güçlükleri giderecek çareler şunlar olabilirdi:

- 1) Köye öğretmen yetiştirecek okullar köy hayatını –uygar şartlar içinde, fakat en basit vasıtalarla- devam ettirmeli,
- 2) Bu kurumları köyde ilköğrenimini tamamlamış olan çocukları alıp yine köye – mümkünse kendi köyüne- öğretmen olarak vermeli,
- 3) Köye gidecek öğretmen yalnız okuma yazma öğreten bir insan olmakla kalmamalı, köy hayatının gerektirdiği işlerde rehber olacak bilgi ve beceriyle donatılmalı,
- 4) Köy hayatı içinde yaşamasına yarayacak araçlar sağlanmalı ve bu en az masraflı şekilde sağlanmalıydı (Yücel, 1994).

3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, 17 Nisan 1940 yılında kabul edildi (Yücel, 1994).

Aynı yıl içinde 10 Köy Enstitüsü açıldı. 1946'ya kadar sayıları 20'yi buldu, daha sonra 21 oldu. Köy Enstitüleri, 1954 yılına kadar 17341 öğretmen, 1599 sağlık memuru, 8646 eğitimci yetiştirdi (Kaplan, 2002).

Bu çalışmanın amacı, Mersin'de yaşayan Köy Enstitüsü çıkışlı emekli öğretmenlerin çocuklukları, enstitüde eğitim ve öğretmenlik öz yaşamları üzerine Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi (OFMAE) Bölümü tezsiz yüksek lisans öğrencileriyle birlikte gerçekleştirilen bir çalışmanın özetini vermektir. Her birinin yaşamını tamamen aktarmayacağım, yaşamlarını harmanlayacağım. Yani bir enstitülünün yaşamını, birden fazla öğretmenin yaşamlarını birleştirerek sunacağım.

Çocukluğu

2006 yılında Öğretmen Ali Uysal (Aksu Köy Enstitüsü) ile OFMAE Kimya öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencisi Alev Süngü görüştü. O'nun çocukluğunu aldım, Köy Enstitülü Öğretmen için, Ali Uysal anlatıyor:

Çocukluğum bu yazının sınırlarını aşar bir romanın içine sığabilir ama özet vermeye çalışayım.

Ben henüz dört yaşındayken babam öbür dünyaya göçüp gitmiş onunla ilgili pek bir şey hatırlamıyorum. Çocukluk yaşantım çok fakirlikle geçti kalabalık bir ailenin bir ferdiydim, birçok olumsuzluk yaşadım, fakat çocukluğum çok güzel geçti. Koyunlarımız keçilerimiz vardı, onları otlatırken türlü sakatlanmalar bile çok yaşamışımıdır. Hiç unutamadığım acıysa, bizim oralarda taş düveni derler, giyecek ayakkabım olmadığı için yalın ayak dağ taş gezerken taşlardan tahrip olan bir çeşit vardır. Köy halkının büyüklerinden meydana gelen halk doktorumuz özel tedavi yöntemleriyle mesela yaraya tezek sarmak gibi yöntemlerle iyileştirmeye çalıştı. Okulumuz birleştirilmiş sınıftı, öğretmenimizin birler ikiler üçler bahçeye dörtler beşler derse diye bağırmasıyla kimin sınıfta yer alacağı belli olurdu. Bir anımla ayakkabı sevinciyle, çocukluğumu tamamlamak istiyorum.

Ayakkabı Sevinci

Çocukluğumda ayakkabım olmadı hiç. Çevremdeki analı babalı çocuklara önce biraz imrendim. Sonra bıraktım imrenmeyi. Demek ki yaşamın kuralı bu idi: Öksüz çocukların ayakkabısı olmazdı. Bu düşünceyi ayaklarım da benimsemiş olmalı ki taşı toprağı, soğuğu sıcaklığı yadırgamıyordu hiç; ama bir şubat günü doğa işin tadını kaçırdı: Akşam ılık, tatlı bir hava soluyarak yattık. Kör duman dağı taşı kaplamıştı. Sabah uyandıığımızda bir de ne görelim, dağlar, tepeler aklara bürünmüş. Yağan karın kalınlığı bir metreye yakındı. Çıplak ayaklarımdan karı boylayarak okula gitmeyi bekleyemedim. Özverinin bu kadarı fazlaydı. Bağıra bağıra öyle bir ağladım ki sesimden dağlar taşlar inledi. Bir yanda karın donduracağı ayağımın vereceği acı, öbür yanda okula gitmezsem Niyazi Belenli'nin dayağı. Acılardan acı beğen.

Anam halime acımış olmalı ki: "Koş köyü bir dolaş! Eşeği, sığırı ölen var mı?" Karları yarararak Ören Köyü bir baştan bir başa öyle bir koştum ki sanırım bir rekor kırmışımıdır; ama saptanamadı; üzgünüm. Ne garip! Ne eşek vardı ölen, ne sığır! Her gün ölen hayvanlar, karı görünce yaşamı sevmiş demek ki! Böylece çarık şansım kalmadı.

Ağlamayı güçlendirerek sürdürdüm. Bu kez anam komşunun oğluna başvurdu. Yalvaran bir ses tonuyla: "Seyfettin'im, Ali'me bir nalın düzüver, karda yalın ayak okula gidemiyor."

Seyfettin'in eli ağaç işlerine yatkındı. Kaşla göz arasında bir ceviz ağacı parçası buldu, bir sağ bir sol iki takunya düzüverdi hemen. Öyle şık iki ayakkabı idi ki giyme de seyret. Tam da ayaklarıma oturdu. O kış günü benden önce giden arkadaşların izinden şevkle okulun yolunu tuttum. Ara sıra güzelim ayak giysilerimi gören var mı diye çevreye göz atıyordum. Az da olsa bakan vardı ayaklarıma. Ya da bana öyle geliyordu.

Kasıla kasıla vardım okula. Öğrenciler okul bahçesinde toplanmışlar, öğretmenimiz onlara bir şeyler anlatıyordu. Aralarına ben de katıldım. Çok geçmeden anladım konuyu: Hayat bilgisi dersinde, karın yağışını fırsat bilerek, öğretmenimiz bizi gezmeye götürecekti. "Bir metre karda bu iş nasıl olacak?" diye düşünebilirsiniz. Haklısınız. Ören Köy çocuklarını tanımıyorsunuz çünkü. Bizim için karın altını üstüne getirmek, çığır açmak bulunmaz bir bayram sevinci idi.

O sırada öğretmenimiz Niyazi Belenli bir emir buyurdu:

- Ayakkabısı olmayanlar şöyle ayrılınsınlar!

Yedi sekiz zavallı arkadaşımız gösterilen yerde toplandılar. Doğaldır ki ben gururla yalın olmayanların arasında yerimi aldım. O sırada güzel nalınlarım öğretmenimizin gözüne takılıverdi. "Ali, dedi Belenli, bunlarla gidebilecek misin?"

Öğretmenin aklında bir eksiklik mi vardı ne! İlk kez bir ayakkabıya kavuştum. Böyle soru olur muydu; ama ne de olsa öğretmendi. Oldukça öfkesiz bir sesle yanıtladım:

- Giderim öğretmenim.

Zorlanmak şöyle dursun, zevkle tamamladım geziyi. Kızıl geçit deresine gittik. Dere beş yüz metre derinliğinde bir vadinin içinde. Kazasız belâsız indik çıktık. Kar topu oynadık, güreş tuttuk, karların içinde yuvarlandık; hoşça bir gün geçirdik.

Dinlenmiş, rahat, huzur içinde akşam eve geldim. Nalınlarımı koynuma alıp yatmak geldi içimden; ama yatmadım. Bir kenara güzelce yerleştirdim.Yatağın içinde çalkalanıp durdum.Sevinç dolu bir gece geçirdim.Dağda, taşta,okulda o kış nalınlarımı ayağımdan hiç çıkarmadım.

Köy Enstitüsüne Yolculuk

Köy Enstitüsüne yolculuğu Galip Oğuz (Düziçi Köy Enstitüsü mezunu) öğretmenimle 2006 yılında yaptığım söyleşiyle devam ettiriyorum:

Babam, ben ve arkadaşım Milli Eğitim Müdürlüğüne uğrayarak Köy Enstitüsüne gitmek istediğimizi söyledik. Milli Eğitim Müdürü bize birer belge verdi. Köye dönüp hazırlıklarımızı yaptık. Anneme durumu anlattım. Ayrılmak çok zor oldu, annem olanca gücüyle ağlayıp, çığlık atıyordu. Ben de bu ağlama karşısında çok etkilendim, fakat Enstitüye gitme arzum daha ağır bastı.

Babam, arkadaşımın abisi ve ben 6 saat yaya olarak yürüdükten sonra Mersin'e ulaştık. Büyüklerimiz bizi tren istasyonuna götürüp, trene ne zaman ve nasıl bineceğimizi öğrettiler. Tren sabah saat 5:00'te kalkıyormuş. Bize beşer lira harçlık verildi. Tren ücreti 204 kuruştı. Akşam olunca bir ağacın altına yattık. Hem saat kavramımız hem de trene inip binme deneyimimiz yoktu. İlk gün treni kaçırdık. İkinci gün erken kalktığımızı sanarak gişeye trenin kalkışını sorduk. Gişe memuru; "oğlum saat 8:00, Bahçe'ye tren saat 5:00'te kalkar" dedi. Üçüncü gün horoz ötme zamanı kalkarak gişenin önünde bekledik ve biletimizi aldık.

Saat 5:00'te trenimize bindik. Tedirginlik, korku, merak ve sevinci yaşıyor, bir taraftan da etrafımızı seyrediyorduk. Tren bizi bir hayli heyecanlandırmış, birbirimize tuhaf tuhaf bakarken, gözümüze giren kömür kırıntularına dumana aldırış etmiyorduk. Bize Adana'dan sonra Bahçe Kasabasının geleceğini tren epey gittikten sonra orada ineceğimizi söylemişlerdi. Ara istasyonlar hakkında bilgi vermemişlerdi. Adana'ya varınca epeyce sevindik. Artık okula yaklaşıyoruz herhalde diye birbirimize baktık. Tren Adana'dan hareket edince çabuk varacağımızı sanıyor ve hep ayakta bekliyorduk. Trenin hızı da bizi etkilemişti. Arkadaşıma:

- Tren bu hızla Bahçe'yi geçmiştir, herhalde yanıldık, deyince arkadaşım;

- Yapma, şimdi ne yapacağız, diyerek, telaşlandı.

Bizim konuşmalarımızı dinleyen yaşlı bir adam;

- Çocuklar Siz nereye gidiyorsunuz, dedi.

- Bahçe'ye gidiyoruz, deyince,

- Oğlum. Bahçe mi kaldı, niye dikkat etmediniz, deyip yüzümüze anlamlı anlamlı baktı. "Bahçe çok uzak sayılmaz, inebilirsiniz, yürüyerek de varırsınız" deyince atlamaya karar verdik. Adamın acımasızca alay ederek, dalga geçmesi azıcık bizi şüphelendirdi. Dalga geçen kişi belki de kaptıyı açamayacağımızı bildiği için bizi seyrediyor, ses çıkarmıyordu. Telaşlı ve ürkek hareketlerimizi gören bir başkası bana:

- Sen Kayrakkeşlik Köyü'nden Reşat'ın oğlu musun?, dedi.

- Evet onun oğluyum kayıt için Enstitü'ye gidiyoruz.

- Öyleyse benden ayrılmayın, ben Süleyman Şimşek'im, dedi.

Şans yüzümüze gülmüştü. Süleyman Şimşek'le beraber Köy Enstitüsüne vardık. Kayıtlarımızı yaptırdık. Artık Enstitülü olmuştuk.

Enstitüdeki İlk Günler

2006 yılında OFMAE Kimya Öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencisi İsmail Sürmeli görüştü, Öğretmen Hasan Kuş (Düziçi Köy Enstitüsü mezunu) ile. Onun çocukluğunu aldım, Köy Enstitülü Öğretmen için, Hasan Kuş anlatıyor:

Köy Enstitüsüne geldiğim ilk gün başıma gelen bir olayı anlatmak istiyorum. Ben Düziçi Köy Enstitüsüne 22 Ekim 1943 yılı öğleden sonra saat 14:00 civarında geldim. Elimde yalnızca bir tahta bavulum vardı. Bavulu bir merdivenin başına koydum, önümde duran koca heybetli ve ahşaptan yapılmış 3 katlı binaya hayretle bakıyorum. Böyle bir binayı ilk defa görüyordum. Dalmışım yanımdan gelip geçenlerden biri, yenimi geldin kardeşim dedi. Ben kendimi zor toparlayarak evet yeni geldim dedim. Nereli olduğumu sordu. Mersinliyim deyince benim söyleyeceğim isimleri sıraladı yani oradaki Mersinlileri. Çok heyecanlandım. Birisinin köylüm olduğunu söyledim ve yanımdan ayrıldı. Az sonra Haydar Göksel ve İbrahim Tuncer geldiler. Kucaklaştık ve

öpüştük. Bana hoş geldin dediler ve memleketi sordular. Biraz sohbetten sonra beni eğitimci başına (İsmail Sefa Güner) götürdüler. Binanın merdivenlerini çıkarken bacaklarımın titrediğini hatırlıyorum o kadar heyecanlıyım ki anlatamam çünkü bırakın Mersini köyümden ilk defa dışarı çıkıyorum. Bir odaya girdik eğitim başı dedikleri geniş bir masada oturuyor. Saçları dökülmüş, esmer, ön dişleri öne doğru az çıkmış, kendinden emin olduğu anlaşılacak oturlu bir adam. Ben iki köylümün arasında duruyorum. Haydar Göksel 4. sınıfta İbrahim Tuncer ise 3. sınıfta oldukları için onlarla selamlaştıktan sonra beni kısaca anlattı ve kaydımın yapılmasını istediler.

Eğitim başı bana buraya niye geldiğimi ve nasıl geldiğimi sordu. Kimsem olmadığını ve yalnız köyde bir annemin olduğunu ve öğretmen olmak için geldiğimi, okulu çok zor bulduğumu, bulunca da beni Bahçe kazasından okula kadar bir arabacının getirdiğini anlattım. Bana, haydi bakalım okulu bulmuşsun bir de öğretmen olursan ver elini memleketim, der gidersin ve hayırlı olsun dedikten sonra 1/A şubesi de 781 okul numarası ile okula başladığımı söyledi. Biraz sonra üçümüz merdivenlerden indik. Bahçede dolaştık ve dertleşirken ilk defa böyle bir zil (çan) sesi duydum tan tan tan diye. Benim ilk gördüğüm ve duyduğum bu sesin geldiği çan aslında bir kamyon tekeri jantıydı ve bir tokmakla vurularak ses çıkarılıyordu. Bu sesi duyanlar hızlanarak koşmaya başlıyordu. Biz o kalabalığın içinde konuşarak gidiyorduk. Konuşmalardan akşam yemeği zili olduğunu anladım. İlk defa böylece topluca yemek yiyecektim.

Yemekhane kerpiçten yapılmış kocaman bir bina sonradan öğreniyoruz öğrenciler kendi elleriyle yapmışlar. Geniş bir salon içinde 10'ar kişilik masalar ve sandalyeler ile düzenlenmiş ve ayrıcada geniş bir tiyatro sahnesi vardı. Burada hafta sonu öğrencilerin kendi hazırladıkları oyunlar oynanır, eğlenceler ve toplantılar yapılan bir yerdi. Kapıdan giriyoruz ama benden başka herkes yerini biliyor yalnızca ben bilmiyorum. Köylülerimle beraber bir masaya oturduk, yemeklerimizi henüz bitirmek üzereyken gür ve tok bir ses şöyle diyordu. Arkadaşlar! Bu akşam yemekten sonra sabun çayına gelen keresteleri çeltik kanalı ile okulun bahçesine getirmek için gönüllü, cesur, iş yapan arkadaşların yemek çıkışında, büyük binanın önünde müdürümüz Lütfü Dağlar isimlerini alacaktır. Hemen herkes yemekhaneden çıkmaya başladılar. Benim köylüler hemen karar verdiler ve ardından Hasan da gelir bizimle deyip yemekhaneden çıktık. Tuncer üçümüzün adını yazdırdı. Artık gidecektik. Ben dedim ki benim üzerimde param var ne yapacağız deyince beni hemen alıp okulun kooperatifine getirdiler. Parayı oraya yatırdık. Bir kilo helva ve 3-5 tanede ekmek aldık. Baktık ki gönüllü yazılan öğrenciler toplanmışlar, bizde onlara katıldık. Biraz sonra bir kamyon geldi binen 10-15 kişiydik başımızda bir grup öğretmeni vardı. Yol boyunca kamyonun şarkılar türküler söyleyerek hemen hemen 1 saat sonra geldik dediler ve hepimiz kamyonun indik. Hemen orada 4 grup oluşturuldu. Ben ve köylülerim birinci grupta ilk keresteleri çeltik kanalına doğru yönlendirilecektik ve ikinci grup bize yardımcı olacaklardı. Ellerimize 1,5-2 m uzunluğunda uçlarında sivri demirler bulunan sopalar

verdiler. Her grubun ne yapması nasıl çalışmalarını hakkında gerekli bilgiler grup öğretmenleri tarafından verildi.

Gece ayaz, sabun çayının çağlayışı gecenin sessizliğini bozuyordu. Haliyle hele benim hiç bilmediğim bir yer bir dağ başı, kuşların ötüşlerinden başka bir ses yok. Yalnız okul öğrencilerinin sesleri duyuluyordu. Bizler gelmeden önce oradaki işçiler öyle bir tedbir almışlar ki insanın aklı durur. O gecenin karanlığında alınan tedbirler hepimize gösterildi. Hele çayın dar bir yerini kerestelerle örümcek ağı gibi örmüşler. Biz burada biriken keresteleri çeltik kanalına doğru birer veya ikişer ikişer yönlendiriyorduk.

Köy Enstitüsünde Eğitim ve Yaşam

Enstitülerdeki eğitim ve yaşama dair, 2006 yılında OFMAE Kimya Öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencisi Emine Altıntaş'ın Öğretmenler Mustafa Gültekin Nasif (Düziçi Köy Enstitüsü mezunu) ve Mürşide Nasif (Kızılcıullu Köy Enstitüsü mezunu) ile yaptığı söyleşi:

Kültür, sanat, tarım dersleri vardı. Toplam 24 ders görüyorduk. Günde 8 saat ders vardı. Bunun dışında sabah ve akşam birer saat olmak üzere etüd saatleri vardı. Kültür derslerinde Fizik, Kimya, Biyoloji gibi dersler bulunmaktaydı. Müzik derslerinde her öğrenciye bir enstrüman verilirdi. Derslerin yapıldığı ayrı derslikler ve öğretmenler bulunmaktaydı. Tarım derslerinde; toprak, toprak analizi ve analizlerle ilgili deneyler yapılırdı. Hayvanlar, bakımları, hastalıklarla mücadele ile ilgili dersler vardı. Zootečni dersi gibi. Enstitüde her zaman yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi benimsenmişti. Ezberleyerek öğrenmeye karşıydı. Her şey uygulamalı olarak öğretilmekteydi. Enstitü alanında sebze yetiştirmek ve hayvan yetiştirmek için ayrılmış bölgeler vardı. Bu sayede hem tarım hem hayvancılık konusunda yaşarak öğrenip, bu sayede ihtiyaçlarımızı da karşılayabiliyorduk.

Yatılı okulda büyük bir dayanışma vardı. Okullarda abi ve ablalar küçüklere yardım ederlerdi. Okul yönetiminde görevli öğrenci temsilcileri de vardı. Her sınıf bir haftalık yönetime bilfiil katılırdı. Öğretmenler ve rehberlerin yardımıyla bir hafta geçer, hafta sonunda, haftanın değerlendirildiği Cumartesi akşamı yapılırdı. O hafta görevli kümenin organize ettiği piyes, folklor ve konuşmalar yapılırdı. Açık oturumda bir haftalık yönetimin kritiği yapılırdı. Müdür, eğitim şefi ve öğrenci derneği başkanı açık oturumu yönetirdi. Salonda, çalışan işçiler dahil herkes bulunurdu. Salonda bulunan herkesin söz alma ve eleştirme hakkı vardı. Ancak öğretmenler öncelikle öğrencileri eleştiri konusunda bilinçlendirirdi. Eleştirinin önemini anlatırlardı. Eleştirinin gelişmişlik olduğunu, bilgisiz eleştirinin olamayacağını belirtirlerdi. Eleştiri kişiye dönük, pozitiflikler, negatiflikler ve önerilerden oluşmalıydı. En son okul müdürü eleştirenlere teşekkür ederdi. O zaman olan demokrasiyi günümüzde görmek zor.

Yaptığımız çalışmada Köy Enstitüleri üzerine farklı düşünen, Köy Enstitüsü mezunu yalnızca bir öğretmenimiz vardı. Özer Yıldız (Düziçi Köy Enstitüsü mezunu) ile söyleşiyi 2006 yılında OFMAE Kimya öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencisi Naime Yıldız yaptı. Özer Yıldız şöyle der, Enstitüler için:

Köy Enstitülerinin diğer okullardan farkı vardı. Köy Enstitülerinin programı 5 yıl süresince hem öğretmen, hem de sanatkâr yetiştirmektir. Tam anlamıyla sanatkâr yetiştirmiyordu. Öğretmen mi olacaksınız sanatkâr mı olacaksınız, bu yüzden tam yetişmiş olmazdık. Tarım, marangozluk, inşaat, demircilik çalışmaları vardı. İşçi gibi çalışıyorduk. Ben inşaat bölümündeydim farzet; köye gittiğim zaman öğretmenlik mi yapacağım duvar mı öreceğim, beton mu dökeceğim. Böyle bir amacı vardı okulun. Okulun asıl amacı köyü okur yazar yapabilmek, aynı zamanda köye sanat öğretmek, köyü kalkındırmaktı. Okulda tarım dersi görüyorduk. Okulda gördüğümüz tarım dersinin köyde yapılandan bir farkı yoktu. Biz ikinci dünya savaşı sırasında öğretmen olduk. İkinci dünya savaşı sırasında açlık çoktu. Özellikle fakir köy çocukları gidiyordu.

Köy Enstitülerinin başka yanlış işleyen yönü daha vardı. 4374 sayılı kanun 3100 sayılı kanuna göre köye giden öğretmene at arabası, keçi, koyun verirdiler. Şimdi siz öğretmensiniz köye gittiniz bir dağın başındasınız at arabası var ne yapabilirsiniz bir de 1609 yasaya göre demirbaş sayılıyordu. Benim mezun olmama yakın bu yasa değişti. Bununla ilgili bir hatıramı anlatayım:

Tepeköy adında bir okulda İbrahim adında bir arkadaşımız öğretmendi. Milli Eğitim Müdürü demiş ki; Müfettiş Arif Doğan Genç adında ilköğretim müfettişine şu öğretmene bir rapor verin terfi etsin, demiş. Bir öğretmen altı yıl terfi edemezse görevine son verilmiş. Aşağı yukarı beş sene terfi edememiş. Müfettiş, gittim, köye vardım, diyor. Okula gittim. Çocuklar dışarıda oynuyor. Müfettiş çocuklara öğretmen nerede koyun otlatmaya gitti demişler. Müfettiş çocukları içeriye almış. Öğretmeni beklemiş. Hocaya 21 keçi verilmiş. Keçiler demirbaş olduğundan dolayı içinden bir tanesi kaybolursa ödemek zorunda. Daha sonra öğretmen 21 keçiyle görünmüş. Okulun gölgesine keçileri yatırmış. Hoş geldiniz buyurun demiş. Müfettiş nedir bu, bir çoban tut demiş. Öğretmen de ben zaten 20 lira maaş alıyorum çobana nasıl para vereyim demiş. Keçi, koyun gibide değil birazdan kalkar yine gider, bende giderim arkasından demiş. Müfettiş Ne yapacağız dediğinde, öğretmen müfettişe onu sen bilirsin ben değil demiş. Ne yapmam gerekiyorsa söyle demiş. Bu arada keçi gidince öğretmende arkasından gitmiş. Böyle öğretmenlik olmaz. Arkadaş dağda keçimi gütsün çocuk mu okutsun. Amaç köyü kalkındırmaktı, ama yasa yanlışti. Öğretmen köyü böyle nasıl kalkındırır. At arabası ile keçiyle öğretmen köyü kalkındıramaz, nitekim yürümedi. Ben 1947 de mezun olduğumda ders programı biraz arttı iş programı azaldı. Daha önce öyle değildi daha önce iş ağırlıklıydı. Çapa vurur ekin biçerdik. Tarlaya giderdik.

Köy Enstitülerinin diğer yanlış işleyen yönü şudur. Köy Enstitüsü mezunu 20 yıl köyde çalışırdı. Yatılı okulların hepsinin 1,5 yıl mecburi hizmeti olurdu. Bizim tahsilimizin dört katı kadar mecburi hizmetimiz vardı. Maaşımız 20 lira idi. Buna karşın Öğretmen Okulu mezunları 60 TL alırdı. Şehre atanırdı. Çocuk zammı bütün devlet memurunun 10 lira iken bizimki 5 lira idi. İkinci sınıf öğretmen durumunda idik. Köy Enstitüsü çıkışlarına ücretle aslı maaş vardı. 100 lira üzerinden 78 lira geçiyordu. Öğretmen okulu çıkışlı 200 lira maaş alırdı. İlk Öğretmen Okulu mezunları ile bu fark yine devam etti. Öğretmen Okulu mezunları 20 aslı maaş ile başladılar. Daha önce köy enstitüsünde olanlar hala ücretle çalışıyordu. O zaman 1957'ye kadar böyle devam etti. 1957'de Eşitlik sağlandı. 5888 sayılı yasa çıktı enstitü çıkışlılarda öğretmen okulu çıkışlı gibi 20 aslı maaşla başladılar. Terfimizi yaparak aslı aslı yerimize oturduk.

Köy Enstitüsü mezunu Yüksek Köy Enstitüsünden başka hiç bir yüksek okula gidemezdi. Sadece Ankara Hasanoğlan'da Yüksek Köy Enstitüsüne okulun seçme çocuklardan bir kaç tanesi giderdi. Bütün yollarımız kapalıydı. Gazi Eğitime gidemezdik. Öğretmen çıkışlı arkadaşlar Gazi Terbiyeye giderdi. Neden yolumuz kapalı çünkü 20 yıl okulda kalma mecburiyetimiz vardı. Daha sonra bu durumlarda ortadan kalktı. Birçok arkadaşımız rahatlıkla yüksek tahsil yapmaya başladılar. Eşitlendi daha doğrusu. Şimdi köylerimiz şehir oldu. Elektriğimiz var suyumuz var. Her şey var. Köy Enstitüleri açılması yüzde yüz isabetli oldu, Türkiye'miz için. Köy Enstitülerinin kurulması Türkiye için lazımdı şarttı. Türkiye okur yazar oranını ancak o nispette yükseltebilirdik. Onu yaptık.

Köy Enstitülerinin Kapatılması

2006 yılında OFMAE Kimya Öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencisi Selda Kılınç görüştü, Öğretmen Mehmet Ali Levent (Aksu Köy Enstitüsü mezunu) ile. Onun Köy Enstitülerinin kapatılması üzerine olan görüşleri şöyledir:

Enstitüler gariban köylü çocuklarını alıp iyi, çağdaş bir eğitim ve öğretim vererek yetiştiriyorlardı. Yetiştirdikleri bu öğretmenler köylüleri aydınlatıyordu. Bu bazı çevrelerin işine gelmiyordu. Örneğin kurulduğu yerlerdeki toprak ağalarının arazilerinden devlet bir bölümünü kamulaştırarak Enstitülere veriyordu. İşte bu ağalar Köy Enstitülerine karşı idi.

Köy enstitüleri, köylü çocuklarını okutup aydın bir öğretmen olarak köye gönderiyordu. Bu atanan öğretmenler, köylüleri de aydınlatıyordu. Kasaba ve köydeki ağalar gariban köylüleri köle gibi kullanıyorlardı. Köylülerin bilinçlenmesi bu çıkar çevrelerin işine gelmiyordu. Bu yüzden Enstitülere karşı idiler.

İnsanların bilinçlenmesini istemeyen pek çok güç Köy Enstitülerin zararlı olduğunu öne sürerek kapatılması için elinden geleni yaptı.

Sonuç

Doğada her değişimin önünde bir engel vardır. Söz gelimi, kağıt kendiliğinden yanmaz, bir ateşle başlatılması, engelin aşılması gerekir. Yanma başladıktan sonra ortaya çıkan enerji, kalan kağıtların bu engeli aşmasına, bazen de kontrolsüz yanmasına sebep olabilecektir. Biz bu durumdan nasıl ders çıkarırız? Bir işe başlamak çok zordur; ders çalışmaya başlamak, derse girmek, vs. O halde bu engeli nasıl aşacağız? Öğretmene düşen öğrenciye bu engelin aşılmasını öğretmektir. Bu engel sıçrayarak (tersinmez), merdiven çıkarak (tersinir) aşılabılır. Aynı amaç için, aynı engeli aşmak için sıçrayarak (tersinmez işte) çok enerji harcarız, merdivenle çıkarsak (tersinir işte) az enerji harcarız.

Doğa kanunlarından, öğretimde başka nasıl yararlanabiliriz? Enerji yaratarak; yani fark yaratarak. Bilgiye ihtiyaç duyarsak, bu bir farktır. İhtiyaç duymazsak, fark da yoktur. Fark varsa öğrenmek isteriz, fark yoksa öğrenmek istemeyiz. Fark nasıl enerji oluyor? Bir birleşik kap düşünün; düzeyleri eşit olsun, burada düzeyler arasında fark yoksa, enerji yok, su akışı da yoktur. Birleşik kabın bir tarafına su eklersek, iki düzey arasında oluşacak düzey farkı enerjiyi ve suyun akışını sağlayacaktır. Pilin çalışması rüzgarın oluşması ve ısının oluşması, hep bir fark oluşumuna dayanmaktadır.

Öğretim de bir farkın sonucu gerçekleşmektedir. Bilen öğretmenle bilgi yoksunu öğrenci arasında. O zaman öğretim aktarımcı bir durum alır ki, bu durum öğretmen merkezli öğretime yol açar. Oysa öğrenci merkezli öğretimi nasıl örgütleyeceğiz? Bu farkı öğrencinin kendinde yaratarak öğretime başlanması gerekir. Ön bilgilerini ortaya çıkarma, onlara kendileriyle çelişen sorular sorma bu farkı yaratacak durumlardır. O halde öğretmene düşen görev, öğrencinin bildiklerini sorgulamasını sağlayıcı, eleştirel bakıcı, öğrencide fark oluşturucu, yani enerji yaratıcı ortamlar yaratmaktır. O halde problemi gören, çözecek öneriler sunan (hipotez kurabilen) ve önerileri deneyip, doğrulananlardan genelleme yapabilen öğrenciler yetiştirmeliyiz.

Enstitülerde sanki Alman Eğitimci Kerschensteiner'in istediği eğitim gerçekleşiyordu. Kerschensteiner 1901'de Eğitim Danışmanı iken yaptığı konuşmada "Teknik bir öğretimin ilk gereği, gözün ve elin eğitilmesidir... Teknik bir işi yapamayacak olanlar da basit gereçlerin kullanılmasına alıştırmalı ve materyali gereğince kullanmanın esasları öğretilmelidir. Tüm okul sistemimiz daha pratiğe dönük olmalıdır ve bilgi yükü azaltılarak bilginin niteliği ve yapabilme yeteneği belirgin şekilde yükseltilmelidir." (Tonguç, 2007).

Kaynakça

- Arayıcı, A. (2002). *Kemalist dönem Türkiyesinde eğitim politikaları ve Köy Enstitüleri*. İst.: Ceylan.
- Kaplan, M. (2002). *Aydınlanma devrimi ve Köy Enstitüleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tonguç, E. (2007). *Bir eğitim devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, İzmir: YKKED yayınları, s.37,
- Yücel, H.A. (1994). Bir bayram günü. *Niçin Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı*. Ankara. *Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2008*

Sözlü Kaynaklar

Kaynak kişilerle ilgili bilgiler “adı soyadı, doğum tarihi, okuduğu köy enstitüsü, görüşenin adı soyadı” sıralaması göz önünde bulundurularak verilmiştir.

- K.1. Ali Uysal, 1935, Aksu Köy Enstitüsü, Alev Süngü.
- K.2. Galip Oğuz, 1934, Düziçi Köy Enstitüsü, Ahmet Akbaş.
- K.3. Hasan Kuş, 1926, Düziçi Köy Enstitüsü, İsmail Sürmeli.
- K.4. Mehmet Ali Levent, 1930, Aksu Köy Enstitüsü, Selda Kılınç.
- K.5. Mustafa Gültekin Nasif, 1932, Düziçi Köy Enstitüsü, Emine Altıntaş.
- K.6. Mürşide Nasif, 1933, Kızılçullu Köy Enstitüsü, Emine Altıntaş.
- K.7. Özer Yıldız, 1929, Düziçi Köy Enstitüsü, Naime Yıldız.